

Rafał Łatka

"Elita polityczna krakowskiej PZPR w latach 1956–1975", Sebastian Drabik, Kraków 2013 : [recenzja]

Komunizm: system – ludzie – dokumentacja 2, 349-352

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sebastian Drabik, *Elita polityczna krakowskiej PZPR w latach 1956–1975*, Kraków 2013, ss. 186

Mimo, że partia komunistyczna (najpierw Polska Partia Robotnicza, a następnie Polska Zjednoczona Partia Robotnicza) po 1945 była najważniejszym elementem systemu politycznego tworzonego na ziemiach polskich, nie doczekała się zbyt wielu studiów jej poświęconych. W okresie Polski „ludowej” powstawały prace dotyczące partii, ale z naukowego punktu widzenia pozbawione są one większej wartości, ze względu na uwarunkowania ideologiczne, którym musiały podlegać. Wydawać by się mogło, że po 1989 temat ten powinien być jednym z najważniejszych pól badawczych czekających na zagospodarowanie, tak się jednak nie stało.

W publikacjach dotyczących okresu PRL temat PZPR pojawia się regularnie, nie jest on jednak tematem zasadniczym. Warto zwrócić uwagę jedynie na edycje źródłowe jej poświęcone¹.

Dopiero niedawno doczekaliśmy się pierwszych sygnałów wskazujących, że powstaną opracowania na temat polskiej partii komunistycznej. Najważniejszym z nich jest wydany w poprzednim roku tom *PZPR jako machina władzy*². Publikacja o tyle istotna, że wskazująca na wiele interesujących pól badawczych dotyczących polskiej partii komunistycznej i w sposób syntetyczny przyglądająca się istotnym elementom jej działania.

Książka Sebastiana Drabika poświęcona jest analizie elity politycznej w województwie krakowskim, na mapie dawnej komunistycznej Polski z pewnością nienależącego do najbardziej istotnych. Studia poświęcone regionalnym strukturom PZPR, jak uważa sam autor nie cieszą się zainteresowaniem historyków. Pozostaje pytaniem otwartym czy recenzowana książka będzie szansą na pogłębienie naszej wiedzy na ten temat.

¹ Przykładowo: *Gomulka i inni. Dokumenty z archiwum KC (1948–1982)*, oprac. A. Paczkowski, Warszawa 1986; *Centrum władzy. Protokoły posiedzeń kierownictwa PZPR – wybór z lat 1949–1970*, wybór i oprac. A. Dudek, A. Kochoński, K. Persak, Warszawa 2000; *System nomenklatury kadr w Polsce (1950–1970)*, oprac. A. Paczkowski, Warszawa 2000.

² *PZPR jako machina władzy*, red. D. Stola, K. Persak, Warszawa 2012.

Tylko (skromny) przyczynek

Jak we wstępie pisze sam autor, recenzowana publikacja jest punktem wyjścia do badań nad opisywaną strukturą wojewódzką PZPR w latach 1956-1975.

Początkową cezurą czasową pracy jest rok 1956 i wydarzenia tzw. „odwilży październikowej”, końcową zaś reforma administracyjna z 1975 r., dzieląca PRL na pięćdziesiąt województw. Taki, a nie inny okres analizy ma głębokie uzasadnienie i jest w moim przekonaniu trafny.

Publikacja składa się z trzech części. Rozdział pierwszy stanowi zarys historii Wojewódzkiej Organizacji Partyjnej PZPR w woj. Krakowskim w wyszczególnionym w tytule okresie. Najszerzej opisane zostały wydarzenia z października 1956 r. i ich wpływ na zmiany w organizacji partii komunistycznej na ziemiach polskich, zarówno w centralnym, jak i lokalnym wymiarze³. Stosunkowo wąsko i mało szczegółowo przedstawiono historię krakowskiej PZPR w okresie tzw. „małej stabilizacji” okresu Władysława Gomułki i pierwszych lat sprawowania funkcji I sekretarza przez Edwarda Gierka (zaledwie na 12 stronach!).

Druga część poświęcona została partyjnym gremiom kierowniczym na terenie woj. krakowskiego. Autor odtwarza, na podstawie materiałów archiwalnych pochodzących z Archiwum Państwowego w Krakowie, w jaki sposób funkcjonowała miejscowa struktura PZPR. Słusznie zauważa, że to nie formalnie najważniejsza Konferencja Sprawozdawczo-Wyborcza sprawowała rządy na terenie swojego województwa, lecz Egzekutywa, która była odpowiedzialna za decyzje partii w okresie międzyjazdowym. Podkreśla również dominującą rolę pierwszego sekretarza KW, w rękach którego spoczywały wszystkie najważniejsze decyzje dotyczące PZPR na terenie województwa.

W trzecim rozdziale pracy S. Drabik przedstawia członków krakowskiej organizacji partyjnej w wielowymiarowy sposób. Autor sumiennie przeanalizował: kim byli, z jakich środowisk pochodzili i ile mieli lat członkowie kierowniczych gremiów krakowskiej struktury PZPR. Najważniejszym wnioskiem, jaki nasuwa lektura tej części książki jest fakt, że miejscowy aparat stopniowo się postarzał i spadał w nim procentowy udział robotników, co było wyjątkowo bolesne dla partii posiadającej w samej swojej nazwie przedrostek „robotnicza”. Fakty te próbowano maskować „poprawiając”

³ Przemiany, jakie nastąpiły w PRL w 1956 mają już swoją bogatą literaturę, by wspomnieć tylko jedno z najważniejszych opracowań: P. Machcewicz, *Polski rok 1956*, Warszawa 1993.

rozszerzone statystyki, jednak trend pozostawał negatywny, tak więc tego typu metody nie mogły przykryć prawdy.

Dojmujący jest brak w tej części rozważań na temat stosunków między partią, a aparatem represji, na czele z wpływem struktur Służby Bezpieczeństwa na decyzje podejmowane przez najwyższe wojewódzkie władze partyjne. Ze względu na małą szczegółowość rozważań i nieraz jedynie pobieżną analizę niektórych zagadnień książkę S. Drabika nie wypada nazwać inaczej, niż skromnym przyczynkiem do dziejów wojewódzkiej struktury PZPR w Krakowie.

Braki metodologiczne

Niestety w recenzowanej publikacji można znaleźć sporo braków, jeśli chodzi o źródła, na jakich opierał się autor. W pierwszej kolejności należy wspomnieć o niewykorzystaniu wielu dostępnych materiałów archiwalnych, do których nie sięgnął S. Drabik. Najważniejszym brakiem, jaki od razu się nasuwa, jest brak kwerendy w zbiorach krakowskiego oddziału Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Trudno sobie wyobrazić, jakąkolwiek monografię naukową poświęconą dziejom PRL bez ich uwzględnienia, a co dopiero w publikacji poświęconej partii komunistycznej.

Nie można się również zgodzić z stwierdzeniem autora, że badania w Archiwum Akt Nowych nie były konieczne ze względu na fakt, że: „w dużej mierze zarówno dokumentacja przesyłana z KC do Krakowa (wytyczne, uchwały, instrukcje), jak i pisma wysyłane do KC (sprawozdania, raporty) dotyczące interesującego nas zagadnienia zachowały się w Archiwum Państwowym w Krakowie”⁴. Wykluczanie a priori materiałów archiwalnych o istotnym znaczeniu i mogących uzupełnić w istotny sposób pracę nie może być traktowane inaczej, niż jako poważny błąd metodologiczny.

Autor nie wspomina we wstępie o relacjach świadków, które przecież w przedstawianiu takiego tematu powinny zostać pozyskane. Dziwi to szczególnie, że z pewnością wiele ze wspomnianych na kartach książki postaci ciągle żyje. Należało więc chociaż podjąć trud skontaktowania się z osobami zajmującymi eksponowane stanowiska w KW PZPR w Krakowie. Warto również zwrócić uwagę, że S. Drabik nie skorzystał z wydanych drukami wspo-

⁴ S. Drabik, *Elita polityczna krakowskiej PZPR w latach 1956–1975*, Kraków 2013, s. 16.

mnień Jana Brońka⁵, postaci dość istotnej w omawianym przez niego okresie.

Podsumowanie

Praca Sebastiana Drabika nie jest wolna od usterek metodologicznych i konstrukcyjnych. Nie wykorzystanie wielu dostępnych materiałów archiwalnych stawia ją w niekorzystnym świetle, którego nie mogą przysłonić zalety pracy. W wielu miejscach widać również pobieżność rozważań autora i brak szerszego spojrzenia na dzieje PZPR w Krakowie.

Recenzowaną publikację nazwałbym więc jedynie bardzo skromnym przyczynkiem do dziejów elity politycznej krakowskiej PZPR. Liczę, że autor weźmie pod rozwagę uwagi, które ośmieliłem się zamieścić w tej recenzji i po uzupełnieniu wskazanych braków przedstawi już pełną monografię tej struktury wojewódzkiej polskiej partii komunistycznej, czemu będę się z życzliwością przyglądał.

Rafał Łatka

Uniwersytet Jagielloński

⁵ J. Broniek, *Gra bez asów*, Kraków 2001. Przydałoby się również sprawdzić czy we wspomnieniach Kazimierza Barcikowskiego krakowski okres jego kariery partyjnej został szerzej przedstawiony, K. Barcikowski, *U szczytów władzy*, Warszawa 1998.